

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ΠΑΡΕΥΞΕΙΝΙΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

Δ. Ο ΠΑΡΕΥΞΕΙΝΙΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 19^ο ΚΑΙ 20^ο ΑΙΩΝΑ

1. Οικονομική και πνευματική ανάπτυξη

(Γ Ημερήσιο – Επαναληπτικές 2011 και Δ Εσπερινό – Επαναληπτικές 2011)

Με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα κείμενα που σας δίνονται, να αναφερθείτε στη συμβολή του διαμετακομιστικού εμπορίου στην οικονομική ανάπτυξη του Ποντιακού Ελληνισμού κατά τον 19ο και τις αρχές του 20ου αιώνα.

Κείμενο Α

Στήν Τραπεζούντα τό 1869 ή αξία τών εισαγωγών είχε φθάσει στά 62.787.464 φράγκα, μέ χώρες προελεύσεως κατά σειρά: Αγγλία, Περσία, Γαλλία, Ρωσία, Έλβετία και προτελευταία τήν Ελλάδα μέ 131.150 φράγκα, και τών εξαγωγών στά 37.901.438 φράγκα, μέ προορισμό κατά σειρά: Περσία, Κωνσταντινούπολη, Ρωσία, Γαλλία, Καύκασο κ.ά. Τόν ίδιο χρόνο είχαν έρθει στό λιμάνι της Τραπεζούντας 297 άτμόπλοια και 704 ίστιοφόρα. Μέ τις χερσαίες συγκοινωνίες και ιδιαίτερα από τό δρόμο Τραπεζούντας - Έρζερούμ - Ταυρίδας πολλά καραβάνια μετέφεραν έμπορεύματα πρòς και από τό έσωτερικό τής Μικρᾶς Ασίας, πρòς τήν Περσία και άλλες χώρες.

*Ιστορία τοῦ Έλληνικοῦ Έθνους, τ. ΙΓ': Νεώτερος Έλληνισμός από τό 1833 ώς τό 1881,
Αθήνα: Έκδοτική Αθηνών, 1977, σ.435.*

Κείμενο Β

Στόν Πόντο ή οικονομική δραστηριότητα περιοριζόταν στήν παραλιακή ζώνη και σ' αὐτή πάλι ήκμαζε τό έλληνικό στοιχείο. Τό σπουδαιότερο κέντρο ήταν ή Τραπεζούντα, πού βρισκόταν στό τέρμα τοῦ χερσαίου δρόμου και στό επίκεντρο τής έπικοινωνίας τής Περσίας και τής Κασπίας μέ όλη τή Μικρᾶ Ασία και μέ τή Δύση. Τό έμπόριο τής Τραπεζούντας αναπτύχθηκε ιδιαίτερα από τό 1883, όταν ή Ρωσία απέκλεισε τήν όδό μέσω Καυκάσου στό περσικό έμπόριο, μέχρι τό 1906, όποτε αποκαταστάθηκε πάλι ή έπικοινωνία μέσω Ρωσίας. Στο διαμετακομιστικό έμπόριο τής Τραπεζούντας ή έλληνική ναυτιλία έπαιζε σημαντικό ρόλο - έρχόταν τρίτη στις εισαγωγές και εξαγωγές στό λιμάνι τής πόλεως. Υπήρχε ύποκατάστημα τής Τράπεζας Αθηνών, ενώ οί ντόπιοι μεγάλοι τραπεζικοί και έμπορικοί οίκοι τών Γ. Καπαγιαννίδη, αδελφών Φωστηροπούλου και τών Θεοφύλακτου και Λεοντίδη ήλεγχαν τήν οικονομική ζωή τοῦ τόπου. Δεύτερη σέ σημασία έρχόταν ή Άμισός (Samsun) πού ήκμαζε ως κέντρο εξαγωγής καπνοῦ και διέθετε και αὐτή ύποκατάστημα τής Τράπεζας Αθηνών. Η Κερασούντα και τὰ Κοτύωρα ήκμαζαν έπίσης· και εκεί τό έμπόριο ήταν στά χέρια τών Έλλήνων.

Κείμενο Γ

[...] Ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη, τῶν ἐλλήνων ἐμπόρων τοῦ Πόντου ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 19^{ου} αἰῶνα ὀφείλεται κατὰ ἓνα μέρος στὴν εὐνοϊκὴ μεταχείριση πού ἀπολάμβαναν ἀπὸ τὴν τσαρική Ρωσία καί σέ μικρότερο βαθμὸ ἀπὸ ἄλλες μεγάλες Δυνάμεις. Οἱ πολὺγλωσσοὶ Ἕλληνες ἔμποροι ὑπῆρξαν πολὺτιμοὶ συνέταιροι, ἐπειδὴ γινώριζαν καλὰ τίς τοπικὲς ἐμπορικὲς συνθήκες καί εἶχαν ἐκτεταμένους ἐπαφές μὲ ἑλληνικὲς παροικίες στὴν Εὐρώπη καί σ' ὀλόκληρη τὴν ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία. Ἀλλὰ οἱ Ἕλληνες χριστιανοὶ ἦταν ἐξίσου πολὺτιμοὶ γιὰ τὴν προώθηση εὐρωπαϊκῶν καί ἰδιαίτερα ρωσικῶν πολιτικῶν φιλοδοξιῶν σέ βάρος ὀθωμανικῶν ἐδαφῶν. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς διέθεταν συχνὰ διπλωματικὰ διαβατήρια ἢ ἀπήλαυναν προστασία εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων καὶ ὀφελήματα ἀπὸ τὸ σύστημα τῶν διομολογήσεων. Μ' αὐτὲς τίς συνθήκες ὁ ἀριθμὸς τῶν μουσουλμάνων ἐμπόρων στὴ Μαύρη Θάλασσα μειώθηκε σημαντικὰ σέ ἀριθμὸ καὶ δύναμη γύρω στὰ τέλη τοῦ περασμένου καί στίς ἀρχές τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα.

Αλ. Ἀλεξανδρῆς, Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ ἐθνικοῦ πνεύματος τῶν Ἑλλήνων τοῦ Πόντου, 1918-1922, σελ. 427 – 428.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ΠΑΡΕΥΞΕΙΝΙΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

Δ. Ο ΠΑΡΕΥΞΕΙΝΙΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 19^ο ΚΑΙ 20^ο ΑΙΩΝΑ

2. Αγώνες για τη δημιουργία μιας αυτόνομης Ποντιακής Δημοκρατίας (1917 – 1922)

(Δ Εσπερινό – Επαναληπτικές 2013)

Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα παρακάτω κείμενα, να αναφερθείτε στην κατάσταση που επικράτησε στην Τραπεζούντα από τον Απρίλιο του 1916 έως τον Φεβρουάριο του 1918.

Κείμενο Α

Μόλις ξέσπασε ο Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος, ο Χρυσανθος πλησίασε τον Τούρκο κυβερνήτη της πόλης και υποσχέθηκε ότι το ποίμνιό του θα παρέμενε πιστό στον σουλτάνο. [...] Την άνοιξη του 1916 έστρεψε τη διπλωματική του δεξιότητα προς μία διαφορετική κατεύθυνση. Καθώς ο οθωμανικός στρατός υποχωρούσε και τα τσαρικά στρατεύματα εισέβαλλαν στην Τραπεζούντα, ο μητροπολίτης ήταν εκείνος που παρέδωσε επίσημα την πόλη στους Ρώσους θέλοντας, ίσως, με αυτό τον τρόπο να δείξει ότι επρόκειτο για «απελευθέρωση» των χριστιανών και «σκλαβιά» των Τούρκων. Αλλά και κατά την διάρκεια της κατοχής ο Χρυσανθος εργάστηκε για το καλό των ντόπιων Τούρκων και μουσουλμάνων ώστε να μην υποφέρουν αναίτια.

Bt. Clark, Δυό φορές ξένος. Οι μαζικές απελάσεις που διαμόρφωσαν την σύγχρονη Ελλάδα και Τουρκία, μετ. Β. Ποταμιάνου, Αθήνα: Ποταμός, 2007, σ. 140.

Κείμενο Β

[Μαρτυρία Ιωάννη Χολετσίδα]

Έγινε μεγάλη υποδοχή στους Ρώσους [...]. Οι Έλληνες από πάντα αγαπούσαν τον Ρώσο. Το ήξεραν και οι Τούρκοι και, όταν ακούστηκε πως έρχονταν οι Ρώσοι, οι Τούρκοι μάς έλεγαν: «Ο νουνός σας έρχεται, είστε χαρούμενοι». Μερικοί Τούρκοι είχαν κρυφτεί σε χριστιανικά σπίτια. Όταν εγκαταστάθηκαν πια οι Ρώσοι στην Τραπεζούντα, φανερώθηκαν και οι λίγοι κρυμμένοι Τούρκοι. Κανείς δεν τους πείραξε. Ούτε ρουθούνι δεν άνοιξε.

Από τον Απρίλιο του 1916 ως τον Νοέμβριο του 1917 περάσαμε πολύ καλά. Και οι δουλειές πήγαιναν καλά και η καρδιά μας ήταν ήσυχη κι ευχαριστημένη. Στην Τραπεζούντα είχε εγκατασταθεί το επιτελείο του ρωσικού στρατού. Τα στρατεύματά τους είχανε φθάσει ως την Τρίπολη. Ξαφνικά όμως, τον Νοέμβριο του 1917 αλλάξανε τα πράγματα [...]. Ως τον Φεβρουάριο του 1918 είχανε φύγει και οι τελευταίοι ρώσοι στρατιώτες.

Η Εξοδος του Ελληνισμού του Πόντου. 90 χρόνια από την Μικρασιατική Καταστροφή, Αθήνα: Η Καθημερινή – Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, 2012, σσ. 6 – 7.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ΠΑΡΕΥΞΕΙΝΙΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

Δ. Ο ΠΑΡΕΥΞΕΙΝΙΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 19^ο ΚΑΙ 20^ο ΑΙΩΝΑ

2. Αγώνες για τη δημιουργία μιας αυτόνομης Ποντιακής Δημοκρατίας (1917 – 1922)

(Δ Εσπερινό – Επαναληπτικές 2008)

Αντλώντας στοιχεία από το κείμενο που ακολουθεί και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις, να αιτιολογήσετε τη στάση του Ελ. Βενιζέλου στις εθνικές διεκδικήσεις των Ελλήνων του Πόντου στο συνέδριο Ειρήνης στο Παρίσι και να αναφέρετε τις άμεσες αντιδράσεις των Ποντίων που αυτή προκάλεσε.

Στο ανά χείρας ιστόρημα περιορίζομαι να επισημάνω ορισμένα γεγονότα. Πρώτον ότι η επίσημη Ελλάδα, εκπροσωπούμενη από τον Βενιζέλο, δεν αγωνίστηκε, ούτε επεδίωξε καν την απόκτηση των κατοικουμένων κατά πλειοψηφία από Έλληνες παραλίων της Μαύρης Θάλασσας. Κι όχι μόνο τούτο, αλλά υπήρξε χλιαρή και άτονη η όλη υποστήριξη προς τα διαβήματα των Ποντίων προς τους Μεγάλους Νικητές του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Για τους εξής λόγους:

Πρώτον γιατί ο Βενιζέλος απέβλεπε στο να φθάσει η Ελλάδα στα πρόθυρα της Κωνσταντινούπολης, να πατήσει πόδι στην Ιωνία και να παγιώσει αυτή την επέκταση, για την οποία ήδη είχε συναντήσει ζωνχές αντιδράσεις που, με άπειρες δυσκολίες, εξουδετέρωσε ή παρέκαμψε. Δεν ήθελε, λοιπόν, να φανεί υποστηρίζοντας υπερφίαλες αξιώσεις.

Δεύτερον γιατί, λόγω της γεωγραφικής θέσης του Πόντου, θα ήταν ακατόρθωτο εγχείρημα η αποστολή στρατευμάτων για την απελευθέρωσή του. Κι αν ακόμα η Αντάντ επιδίκαζε στην Ελλάδα, με τη Συνθήκη των Σεβρών, και τον Πόντο, πάλι δε θα μπορούσαμε να τον κρατήσουμε, γιατί ήταν πολύ μακριά από τις βάσεις ανεφοδιασμού. Και η διασπορά των στρατιωτικών δυνάμεων θα ήταν σε βάρος μας. Ενώ ο Κεμάλ θα είχε την ευχέρεια να μετακινεί το στρατό του άλλοτε κατά του βορείου μετώπου, άλλοτε κατά του δυτικού.

Τρίτον, γιατί οι τουρκοσοβιετικές συνεννοήσεις και συμφωνίες εδημιούργησαν μια νέα τάξη πραγμάτων στην περιοχή Ανατολικής Μικρασίας, Πόντου, Καυκάσου, Περσίας και προξένησαν πολλές ανησυχίες στην Αγγλία και στις άλλες Δυτικές Δυνάμεις, που ενδιαφέρονταν για την εκμετάλλευση των πετρελαιοφόρων περιοχών.

Όλα αυτά τα έβλεπε ο Βενιζέλος και αποθάρρυνε τις επιτροπές των Ποντίων που πολιορκούσαν τις αντιπροσωπείες των Μεγάλων στις Διασκέψεις. Η ένωση του Πόντου με την Ελλάδα ήταν κάτι παραπάνω από ανέφικτη, ήταν ουτοπική – αυτό έβλεπε ο Βενιζέλος.

Φ. Κλεάνθη, *Ετσι χάσαμε τη Μικρασία*, σσ. 183 – 184.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ΠΑΡΕΥΞΕΙΝΙΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

Δ. Ο ΠΑΡΕΥΞΕΙΝΙΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 19^ο ΚΑΙ 20^ο ΑΙΩΝΑ

2. Αγώνες για τη δημιουργία μιας αυτόνομης Ποντιακής Δημοκρατίας (1917 – 1922)

(Γ Ημερήσιο – Επαναληπτικές 2010)

Με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα κείμενα που σας δίνονται, να αναφερθείτε στη διπλωματική δραστηριότητα που ανέπτυξε το 1919 ο μητροπολίτης Χρύσανθος, όσον αφορά το Ποντιακό Ζήτημα, στη Συνδιάσκεψη της Ειρήνης στο Παρίσι και στις διαπραγματεύσεις του με τους Αρμένιους μέχρι την υπογραφή της συνθήκης φιλίας και συνεργασίας ανάμεσα στους Μπολσεβίκους και τον Κεμάλ τον Μάρτιο του 1921.

Κείμενο Α

Τήν ουσιαστική ευθύνη για τήν προβολή τῶν ποντιακῶν θέσεων στή Συνδιάσκεψη τῆς Ειρήνης ανέλαβε ο μητροπολίτης Χρύσανθος. Από τό 1919 ὡς τό 1922 ὁ θρησκευτικός αὐτός ἡγέτης ὑπῆρξε ὁ δυναμικός ἐκφραστής τοῦ κινήματος γιά τήν ἴδρυση ποντιακοῦ κράτους. Σέ τελευταία ἀνάλυση ὁ Χρύσανθος, καθῶς καί ὅλες οἱ ποντιακές ὀργανώσεις, ἐπιθυμοῦσε τήν ἔνωση τοῦ Πόντου μέ τό ἐλεύθερο ἑλληνικό κράτος [...].

Ἔτσι, μαζί μέ τόν Τοποτηρητή τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου, Μητροπολίτη Προύσης Δωρόθεο, καί τόν Πατριαρχικό σύμβουλο γιατρό Ἀλέξανδρο Παππᾶ, ὁ Χρύσανθος πῆγε στό Παρίσι γιά νά ἀντιπροσωπεύσει ἐκεῖ στήν Διάσκεψη τά δίκαια τοῦ ἀλύτρωτου ποντιακοῦ ἑλληνισμοῦ. Χωρίς χρονοτριβή ὁ Χρύσανθος, μέ τήν βοήθεια τοῦ Παππᾶ, προετοίμασε ἕνα ἐκτενές ὑπόμνημα [...] (μέ το οποίο) ζητοῦσε τήν ἀπαλλαγή τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἀπό τό τουρκικό καί τήν ἴδρυση ἑνός «*Ἀυτόνομου Ἑλληνικοῦ Κράτους*» [...]. Ὁ Γάλλος διπλωμάτης (Ζύλ Καμπόν) ὑπέδειξε στόν Μητροπολίτη νά προετοιμάσει τό ἔδαφος παρουσιάζοντας τίς ἀξιώσεις του στους Βρετανούς καί Ἀμερικανούς ἀντιπροσώπους. Τήν ὑπόδειξη αὐτή ὁ Χρύσανθος ἀκολούθησε χωρίς καθυστέρηση. Ὑπό τό πνεῦμα ἐκείνου τοῦ ὑπομνήματος μίλησε ὁ Μητροπολίτης στό Γάλλο πρωθυπουργό Πουανκαρέ καθῶς καί στά μέλη τῆς ἀγγλικῆς ἀποστολῆς. Στόν Κλεμανσώ εἰδικά ἔδωσε καί πρόσθετο σημείωμα περί τοῦ ποντιακοῦ ζητήματος...

Α. Ἀλεξανδρῆς, *Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ ἐθνικοῦ πνεύματος τῶν Ἑλλήνων τοῦ Πόντου, 1918 – 1922: Ἑλληνική ἐξωτερική πολιτική καί τουρκική ἀντίδραση*, στόν τόμο *Μελετήματα γύρω ἀπό τόν Βενιζέλο καί τήν ἐποχή του*, μέ τήν ἐπιμέλεια Θ. Βερέμη καί Ο. Δημητρακόπουλου (Δοκίμιο-Ἱστορία, 1), Ἀθήνα: Φιλιππότης, 1980, σσ. 436 – 437.

Κείμενο Β

Ὁ Χρύσανθος ἀκολουθώντας τίς ὁδηγίες τοῦ Βενιζέλου, συνομίλησε ἀνεπίσημα μέ τούς Ἀρμένιους ἀντιπροσώπους στή Διάσκεψη τῆς Ειρήνης τόν Μάιο τοῦ 1919 στό Παρίσι.

Έτσι, παρόλο πού παρέμεινε ένας αφοσιωμένος θιασώτης του ποντιακού κινήματος ανεξαρτησίας, μετά τις συναντήσεις του με τον Βενιζέλο δέχθηκε να διερευνήσει τις πιθανότητες αρμενο-ποντιακής συνεργασίας. Μιά τέτοια πρόταση έγινε περισσότερο έλκυστική μετά την άποτυχία του Μητροπολίτη να εξασφαλίσει συγκεκριμένη βοήθεια για την ίδρυση χωριστού κράτους Πόντου κατά τη διάρκεια των διπλωματικών του ενεργειών στην Ευρώπη το καλοκαίρι του 1919 [...]. Συνεχίζοντας τη διπλωματική του προσπάθεια, ο Χρυσάνθος έφθασε στην αρμενική πρωτεύουσα Έριβάν. Έκεί έλαβε μέρος σε παρατεταμένες συνδιασκέψεις με την αρμενική κυβέρνηση από τις 10 ως τις 16 Ιανουαρίου 1920 [...]. Τελικά, αυτές οι παρατεταμένες διαπραγματεύσεις τερατίστηκαν όταν οι Έλληνες Πόντιοι και η αρμενική κυβέρνηση του Έριβάν συμφώνησαν να δημιουργηθεί μια «ποντιο-αρμενική συνομοσπονδία», έμεινε όμως να καθορισθεί έπακριβώς ο βαθμός όμοσπονδοποίησής της. Η συμφωνία ύπογράφτηκε από τον Αρμένιο Πρωθυπουργό Α. Χατισιάν και τον Μητροπολίτη Χρυσάνθο...

Α. Αλεξανδρής, Η ανάπτυξη του έθνικού πνεύματος των Ελλήνων του Πόντου, 1918-1922: Ελληνική έξωτερική πολιτική και τουρκική αντίδραση, στόν τόμο: Μελετήματα γύρω από τον Βενιζέλο και την εποχή του, με την έποπτεία Θ. Βερέμη και Ο. Δημητρακόπουλου (Δοκίμιο-Ιστορία, 1), Αθήνα: Φιλιππότης, 1980, σσ. 446 – 448.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ΠΑΡΕΥΞΕΙΝΙΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

Δ. Ο ΠΑΡΕΥΞΕΙΝΙΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 19^ο ΚΑΙ 20^ο ΑΙΩΝΑ

2. Αγώνες για τη δημιουργία μιας αυτόνομης Ποντιακής Δημοκρατίας (1917 – 1922)

(Γ Ημερήσιο – Κανονικές 2023)

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις και τις πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται, να παρουσιάσετε:

- α. τον ρόλο του Κ. Κωνσταντινίδη στον αγώνα για τη δημιουργία μιας αυτόνομης Ποντιακής Δημοκρατίας (μονάδες 11)
- β. τη στάση του Ελ. Βενιζέλου σχετικά με τις εθνικές διεκδικήσεις των Ποντίων και την αντίθεσή τους σ' αυτή κατά την περίοδο διεξαγωγής του Συνεδρίου Ειρήνης στο Παρίσι (μονάδες 14).

Κείμενο Α

Οι προπολεμικές δεσμεύσεις των νικητριών Δυνάμεων περί εφαρμογής της αρχής της αυτοδιάθεσης ως βάσης για την αναδιοργάνωση του μεταπολεμικού κόσμου δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για τη διατύπωση κάθε είδους εθνικών διεκδικήσεων. Επιπλέον, το ελληνικό κράτος είχε βρεθεί στην πλευρά των νικητών εν αντιθέσει με την ηττημένη Οθωμανική Αυτοκρατορία. Οι [...] εξελίξεις αυτές δημιούργησαν στον Κωνσταντινίδη την αίσθηση του επείγοντος: «Συστάσει υψηλών φιλικών κύκλων δυναμένων ως εκ της θέσεώς των να γνωρίζωσι την εν γένει κατάστασιν, έκρινα καλόν να συγκαλέσω 22 Ιανουαρίου / 4 Φεβρουαρίου 1918 το Παμποντιακόν Συνέδριον εν Μασσαλία [...]». Τα πράγματα για τον Κωνσταντινίδη ήταν ξεκάθαρα: οποιαδήποτε περαιτέρω καθυστέρηση της έναρξης των εργασιών του παμποντιακού συνεδρίου μεγιστοποιούσε τον κίνδυνο να μείνει η ποντιακή περιοχή εκτός νυμφώνος κατά τον τελικό διακανονισμό των εκκρεμών πολεμικών ζητημάτων.

Ελευθερία Κυφωνίδου, Ποντιακό Ζήτημα: Στρατηγικές επιλογής και αδιέξοδα, 1917 – 1922, Ιωάννινα 2022, σελ. 72 (διασκευή).

Κείμενο Β

Οι εδαφικές διεκδικήσεις της Ελλάδας διατυπώθηκαν αναλυτικά στο υπόμνημα που υπέβαλε ο Βενιζέλος προς τη Συνδιάσκεψη στις 17/30 Δεκεμβρίου 1918 [...]. Αναγνωρίζοντας τις αντικειμενικές δυσχέρειες που προέκυπταν λόγω της γεωγραφικής απομόνωσής του από τις υπόλοιπες περιοχές με πυκνό ελληνικό πληθυσμό, ο Βενιζέλος απέφυγε να διατυπώσει διεκδικήσεις για τον Πόντο. Η Ελλάδα, ακόμα και αν εξασφάλιζε τη συγκατάθεση των Μεγάλων Δυνάμεων, δεν ήταν σε θέση να παρέμβει στρατιωτικά στην περιοχή προκειμένου να επιβάλει με τη δύναμη των όπλων, εάν αυτό

απαιτούνταν, τη θέλησή της. Ταυτόχρονα, δεδομένου ότι σοβαρές αμφιβολίες εκφράζονταν για τη δυνατότητα των Ποντίων να αντιμετωπίσουν μόνοι τους ενδεχόμενες τουρκικές πιέσεις, ο Βενιζέλος απέρριψε και τη λύση της ίδρυσης ανεξάρτητου ποντιακού κράτους. Εισηγήθηκε, ωστόσο, την ενσωμάτωση του Πόντου [...] στη νεοσυσταθείσα Αρμενική Δημοκρατία, στο πλαίσιο της οποίας εικαζόταν ότι οι Έλληνες θα απολάμβαναν πλήρους ισονομίας και ισοπολιτείας, διασφαλίζοντας έτσι τη συνέχιση της παρουσίας τους και την ευημερία τους στις πατρογονικές τους εστίες.

Αντώνης Κλάψης, «Στο κλουβί της Ελλάδος της στενής μας κλεισμένοι»: Πολιτική και διπλωματία της ελληνικής εθνικής ολοκλήρωσης, 1821 – 1 23, Αθήνα 2019, σελ. 297, 300.

Κείμενο Γ

Στις αρχές Φεβρουαρίου 1919, αναπτύσσοντας ο Βενιζέλος στο Ανώτατο Συμβούλιο τις ελληνικές διεκδικήσεις, εξέφρασε την αντίθεσή του για τη δημιουργία Ποντιακής Δημοκρατίας και υποστήριξε την ένταξη της Τραπεζούντας στο Αρμενικό κράτος [...]. Όπως ήταν φυσικό όμως προκάλεσε και πάλι αντιδράσεις των Ποντίων, που στην Κωνσταντινούπολη εκδηλώθηκαν με την υποβολή υπομνημάτων προς τους αρμοστές των Δυνάμεων, στα οποία επαναλάμβαναν το αίτημα της ενώσεως με την Ελλάδα ή τουλάχιστον της δημιουργίας «Ελληνικής Δημοκρατίας του Πόντου».

Έφη Αλλαμανή και Κρίστα Παναγιωτοπούλου, «Το ζήτημα του Πόντου» στο: Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΕ', Αθήνα 1978, σελ. 113 (διασκευή).